

Science series

Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

KIN Journal, Volume 2, Issue 1, 2016

Научна поредица

Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

KIN Journal, Том 2, брой 1, 2016

ISSN 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Georgi Georgiev, Trifonka Popnikolova, Mariana Georgieva-Grosse

Studies of Educational Work at the End of the Last Century in region Veliko Tarnovo (private archive)

Pages: 100-116

Георги Георгиев, Трифонка Попниколова, Марияна Георгиева-Гроссе

Проучвания на просветното дело в края на миналото столетие за регион Велико Търново (частен архив)

Страници: 100-116

http://www.math.bas.bg/vt/kin/files/papers/2_1/12-KIN-2-1-2016.pdf

Поредицата се издава със съдействието на:
Институт по математика и информатика при БАН
Съюз на учените в България, клон Велико Търново

Материалите в сборника са обект на авторско право.

Разрешение за направа на електронни или хартиени копия на част или на цяла публикация за лично или обучително ползване се предоставя без заплащане, при условие, че копията не са направени или разпространявани с цел печалба или търговска изгода и че копията са съпроводени с това съобщение и пълно цитиране на първата страница. За копиране под друга форма, за препубликуване или публикуване на сървъри се изисква предварително специално разрешение и/или заплащане.

Том 2, 2016, ISSN 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Научни редактори:

проф. д-р Петко Ст. Петков, доц. д-р Галина Богданова

Технически редактори:

гл. ас. д-р Стефка Кънчева, ас. д-р Николай Ноев, Паскал Пиперков

© Авторски колектив, 2016

Издавателство:

Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков”, гр. Велико Търново

The book is published with the assistance of:

Institute of mathematics and informatics at BAS

Union of scientists in Bulgaria, Veliko Tarnovo branch

This work is subject to copyright.

Permission to make digital or hard copies of portions of this work for personal or classroom use is granted without fee, provided that the copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that the copies bear this notice and the full citation on the first page. To otherwise reproduce or transmit in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage retrieval system or in any other way requires written permission from the publisher.

Volume 2, 2016, ISSN 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Editors:

Prof. Phd. Petko St. Petkov, Assoc. prof. Phd. Galina Bogdanova

Copy editors:

Assist. prof. Phd. Stefka Kancheva, Assist. prof. Phd. Nikolay Noev, Paskal Piperkov

© Editors, authors of papers, 2016

Publisher:

Regional public library “P. R. Slaveykov”, Veliko Tarnovo

СЪДЪРЖАНИЕ / TABLE OF CONTENT

Предговор / Preface.....	5
Съдържание / Table of Content	9
<i>Петко Ст. Петков</i>	
Уста Колю Фичето – Архитектурният гений на българското възраждане.....	11
<i>Petko St. Petkov</i>	
Master Kolyo Ficheto – Architectural Genius of Bulgarian Renaissance.....	11
<i>Галина Богданова</i>	
Нови интердисциплинарни методи и технологии в областта на културно-историческото наследство	14
<i>Galina Bogdanova</i>	
New Interdisciplinary Methods and Technologies in the Field of Cultural and Historical Heritage	14
<i>Мирко Робов</i>	
Човешко изображение върху сграфито съд от югоизточния сектор на Трапезица	29
<i>Mirko Robov</i>	
Human Image on Sgraffito Court of Southeastern Sector of Trapezitsa.....	29
<i>Даниела Атанасова</i>	
ATHENA Plus – Агрегатор на добри дигитални практики в европейската култура	34
<i>Daniela Atanassova</i>	
ATHENA Plus – Good Digital Practices Aggregator in European Culture	34
<i>Николай Ноев, Галина Богданова</i>	
Онлайн платформа за представяне на обекти на културно-историческото наследство от тип камбани.....	40
<i>Nikolay Noyev, Galina Bogdanova</i>	
Online Platform for Presentation of Bell Objects in the Field of Cultural and Historical Heritage	40
<i>Михаела Кръстева</i>	
Технологичен напредък в изкуството на XXI век и влияние върху артистите.....	50
<i>Mihaela Krasteva</i>	
Technology Advance in 21st Century’s Art and Its Influence on Artists	50
<i>Невена Джуркова</i>	
Примери и възможни приложения на идеята за изработване на 3D проект на църквата „Св. Преображение Господне” в Преображенския манастир	62
<i>Nevena Dzhurkova</i>	
Examples and Applications of the Idea of Making a 3D Project of the Main Church of Monastery of the Holy Transfiguration of God	62

<i>Гита Сенка, Сандра Плата, Мария Монова-Желева, Янислав Желев, Детелин Лучев, Десислава Панева-Маринова</i>	
Технологично-разширено преподаване на точна наука чрез изкуство.....	75
<i>Gita Senka, Sandra Plota, Maria Monova-Zheleva, Yanislav Zhelev, Detelin Luchev, Desislava Paneva-Marinova</i>	
Technology-enhanced Teaching of Exact Science through Art.....	75
 <i>Мирена Тодорова</i>	
Дигитален маркетинг в полза на културно-историческото наследство.....	80
<i>Mirena Todorova</i>	
Digital Marketing for the Benefit of Cultural and Historical Heritage	80
 <i>Негослав Събев</i>	
Пътешествие във виртуалния свят без монитор и мишка	86
<i>Negoslav Sabev</i>	
A Journey through the Virtual World without Monitor and Mouse	86
 <i>Евгени Коев</i>	
Нови открития, свързани с Ивановските скални манастири.....	91
<i>Evgeny Koev</i>	
New Discoveries Related to Ivanovo Rock Monastery	91
 <i>Георги Георгиев, Трифонка Попниколова, Марияна Георгиева-Гроссе</i>	
Проучвания на просветното дело в края на миналото столетие за регион Велико Търново (частен архив).....	100
<i>Georgi Georgiev, Trifonka Popnikolova, Mariana Georgieva-Grosse</i>	
Studies of Educational Work at the End of the Last Century in region Veliko Tarnovo (private archive).....	100
 <i>Паскал Пиперков</i>	
Проучвания на места, свързани със св. Иван Рилски. Хронология на Поклонническия поход „Св. Иван Рилски” 2015.....	117
<i>Paskal Piperkov</i>	
Studies of Places, Related to St. John of Rila. Chronology of the Pilgrimage March “St. John of Rila” 2015	117
 <i>Елена Шатко</i>	
Церковные колокола XVI-XIX веков: культурно-историческое наследие западной Беларуси	127
<i>Elena Shatko</i>	
Church Bells of XIV-XIX Centuries: The Cultural and Historical Heritage of the Western Belarus.....	127

ПРОУЧВАНИЯ НА ПРОСВЕТНОТО ДЕЛО В КРАЯ НА МИНАЛОТО СТОЛЕТИЕ ЗА РЕГИОН ВЕЛИКО ТЪРНОВО (ЧАСТЕН АРХИВ)

Георги Георгиев, Трифонка Попниколова, Марияна Георгиева-Гроссе
Великотърновски Университет „Св. св. Кирил и Методий“, Велико Търново, България
ОУ „Св. св. Кирил и Методий“, Поликрайще, България

STUDIES OF EDUCATIONAL WORK AT THE END OF THE LAST CENTURY IN REGION VELIKO TARNOVO (PRIVATE ARCHIVE)

Georgi Georgiev, Trifonka Popnikolova, Mariana Georgieva-Grosse
University of Veliko Tarnovo “St. St. Cyril and Methodius”, Bulgaria
High school “St. St. Cyril and Methodius”, Polikraishte, Bulgaria

Abstract: Investigated is education in the last century in the region of the Polikraishte. Explored are the key points from the activity of Nikola Georgiev Popnikolov – the director of longest standing (1959-1987) of the school “St. St. Cyril and Methodius” in Polikraishte, district Veliko Tarnovo, Bulgaria for the whole history of its existence. His erudition, ambition, energy, broad thinking, gift for administrative work and incredible efforts allowed him for the period of his leadership to bring to renaissance the education in the village and to raise its level to one of the best in the country. Undertaking a building programme of a vast scale to create contemporary conditions for teaching, he changed entirely the appearance of the school. He left an indelible trace in the history of Polikraishte and has a decisive contribution for the success of thousands of its inhabitants. His work is colossal and there is nothing with which it could be measured or evaluated.

Keywords: History of education, pedagogy, educational work

Резюме: Проучено е просветното дело в края на миналия век за региона на гр. Поликрайще. Разгледани са ключовите събития от дейността на Никола Георгиев Попниколов – директор за най-дълъг период (1959-1987) на училището „Св. Св. Кирил и Методий“ в гр. Поликрайще, област Велико Търново за цялото си съществуване. Неговите ерудиция, амбиция, енергия, широко мислене, талант за административна дейност и упоритост му позволяват за периода на неговото ръководене да доведе до възраждане на образованието в селото и повиши нивото му до най-добрите в страната. С реализирането на програма за изграждане на съвременни условия за обучение променя изцяло облика на училището. Той остави незаличима следа в историята на Поликрайще и има решаващ принос за успеха на хиляди негови жители. Неговата дейност е колосална и няма с какво тя да бъде измерена или оценена.

Ключови думи: История на образованието, педагогика, учебно дело

1. Увод

Училището в Поликрайще, Великотърновско е създадено от свещеник Георги Маринов Полуганов при църквата „Св. Вмчца Марина“ през 1847 г. [1, 2, 2]. Той е и първият учител тук [1, 2, 2]. По неговото категорично настояване през 1877 г. е построена нова сграда за него в църковния двор [1, 2]. През 1912 г. е изградена прогимназията „Св. св. Кирил и Методий“ в центъра, а през 1929 г. две начални училища „Хр. Ботев“ и „Св. Иван Рилски“ в северната и южната част на селото [2]. Директори на прогимназията са били: Цвятко Гърдев (1919-1925), Койо Койчев (1926-1933), Трифон Караилюев (1934-1944), Георги Коларов (1944-1958) и Атанас Караилюев (1958-1959) [2].

Образователното дело в Поликрайще достига своя връх под ръководството на Никола Георгиев Попниколов, директор от 1959 до 1987 г. Доказателство за това са постиженията на неговите възпитаници, каквито не е имало никога по-рано. Тогава действат три училища – две начални и една прогимназия. Още щом встъпва в длъжност Никола Попниколов налага стройна, делова и образцова организация на работата. През учебната 1960-1961 г. той въвежда обучение за учениците в осми клас въз основа на решение на Правителството, организира и вечерно такова за стотици жители на селото, които по различни причини до тази дата не са могли да го получат. За да създаде условия за провеждане на качествен учебен процес, отговарящ на изискванията на времето, предприема широкомащабна строителна програма. Плод на неговата инициатива са огромна двуетажна сграда за техническа работилница и физкултурен салон, модерен спортен комплекс, парно отопление и редица други подобрения [4, 4, 6, 7, 8, 8, 10, 10]. Той възражда училището и през периода 1959-1987 г. то преживява своя възход. Полага неимоверни усилия за издигане равнището на образованието в селото до едно от най-добрите в страната и се справя блестящо с тази изключително амбициозна задача. Влага колосален труд, който с нищо не може да се измери или оцени.

Снимка 1. Никола Георгиев Попниколов. (Личен архив на авторите)

Никола Попниколов е високообразован и ерудиран, с големи познания, особено по древни и чужди езици, литература и музика, и с широка култура. Има всеобхватен поглед в областта на политиката и общественото развитие. Той е невероятно дисциплиниран и се отнася с фанатична отговорност към задълженията си. Точен, старателен и прецизен е, и изпипва нещата до най-малките подробности. Когато пише, работи над текстовете си, променя ги и ги подобрява дотогава, докато прецени, че са завършени, че са написани добре и му харесват. Изключително опитен администратор, знаещ всички законови разпоредби и подзаконови нормативни актове в областта на образователното дело и стриктно придържащ се към тях. Спазва най-строга финансовата дисциплина. Много е абициозен и преследва целта си до постигането ѝ. Остава незаличима диря в историята на селото и има решаващ принос за успеха на хиляди негови жители в живота. Личната му енергична намеса отваря желаните от тях врати и предопределя по-нататъшната им съдба. Неговата работа е уважавана и се ползва с авторитет в най-елитните училища на В. Търново, Г. Оряховица, Русе, Варна, Пловдив, Свищов и др., за които е чест да имат ученици от Поликрайще. Голямото му влияние, дължащо се на неговите качества и на личните му контакти с директорите на училищата в целия окръг, също допринасят за това.

През разглеждания период в Поликрайще работи забележителен учителски колектив главно от местни кадри. В училище „Хр. Ботев“ учебният процес се води от: Веселин Коларов, Георги Георгиев, Марин Тодоранов. Техен директор най-напред е Ангел Маринов, а след това – Иринка Тодоранова. В училище „Св. Иван Рилски“ преподават: Стефка Сомова, Никола Джонгов, Павлина Дачева, Тодорка Касакова, Еленка Иванова и Мария Буюклийска, с директор – Анчев. В прогимназията „Св. св. Кирил и Методий“ учителите са: Кирил Колев, Иванка Ушева, Марийка Кузманова, Петър Петров, Руси Петковски, Николинка Игнатова, Трифонка Попниколова, Георги Беливанов, Николинка Ганчева, Добри Ковачев, Наполеон Заков, Ангелина Николова, Живко Коларов, Никола Сомов. Дружинни ръководители на ДПО „Септемврийче“ са били: Йорданка Попова, Маринка Беливанова, Лиляна Георгиева и Пенка Кръстева. Към прогимназията се обучават и деца в предучилищна възраст с учителки Иванка Терзиева, Снежана Никова и Цветанка Големджийска [8]. Постигнатите успехи са плод на съвместните усилия на директора и учителите, подкрепени от обществеността.

2. Никола Георгиев Попниколов – директорът, извел училището до неговия връх

Никола Попниколов е роден на 16 октомври 1932 г. в Поликрайще. Произхожда от най-изтъкнатото семейство в селото. Син е на Георги Николов Попгеоргиев и Мария Георгиева Попгеоргиева, внук на протоерей Никола Попгеоргиев Маринов и презвитера Господина Ангелова Попгеоргиева и правнук на свещеник Георги Маринов Полуганов и презвитера Гергина Иванова Полуганова. Има много трудно детство. От тригодишен в продължение на девет години води дядо си, който макар че през 1935 г. загубва зрението си, продължава да служи в църквата. От огромното напрежение и грижи майка му се изтощава и две години след свекъра си – през 1946 г. – на 39 годишна възраст се е поминала.

След като завършва прогимназия в Поликрайще, Никола Попниколов постъпва в Софийската Духовна Семинария. Оскъдицата е толкова голяма, че трябва да се развали расото на дядо му, за да му се ушие ученическа униформа. През тези години по наряд е отпуснат плат само за един костюм на цялата махала. На общо събрание единодушно е решено той да се предостави на него. Като ученик през лятото на 1949 г. участва в

бригадирското движение. Заради своето обаяние е избран за командир на Младежката бригада „Алексей Мересев”, строяща завод 12 в столицата. За да помогне на свой другар, му дава обувките си и взема неговите, които са скъсани, тесни и неподходящи за работа. Вследствие на това наранява крака си, той се подува, понеже образувалата се рана се замърсява. За да спасят живота му, лекарите решават да го отрежат, защото започва гангрена. Избягва нещастieto по чудо [4, 4, 6].

Получил забележително класическо образование от Семинарията, желае да учи медицина и се представя блестящо на кандидатските изпити. Приет е за студент втори в списъка на явилите се от цялата страна. Отказва му се характеристика от родното място и поради това не може да следва. За да получи възможност изобщо да продължи, пише лично до Вълко Червенков, Министър-Председател на България и Генерален секретар на БКП. С негово разрешение постъпва в Учителския институт в Плевен, където се дипломира през 1954 г. със специалност български език и литература, и музика. Веднага е назначен за директор на Основното училище в с. Петрово, Старозагорско. Докато е ученик и студент се увлича от поезия, пише и публикува стихове, изучава еврейски, старогръцки, латински, старобългарски, френски езици и омелетика. Издържа се, като работи на Софийската и Плевенската гара [4, 4, 6].

За изключителните си постижения в овладяването и познанията си по еврейски език (иврит) е награден лично от Главния равин (главата на еврейското вероизповедание) в България д-р Ашер Ицхак Хананел (11 февруари 1952 г.) Получава книгата „Битие” (Първата книга Моисеева от Библията и от Петокнижието (от петте Моисееви книги) на Вехтия завет) „Genesis” – „גנזשׁתׁ” („В началото”) на иврит, издадена в Ню Йорк, САЩ от издателството Hebrew Publishing Co със собственоръчно написано посвещение: „Дар от Гл. Равин Д-р А. Хананел, София, 11.ІІ.1952 г.”.

През 1955 г. завършва с отличие Школата за запасни офицери в Плевен и е произведен в офицерски чин. Организира литературни четения, където представя свои творби. Печата стихове и дописки. Като човек ерудирани, образован, с голямо обаяние и обичан от войниците, е избран за секретар на организацията на ДСНМ най-напред в Плевен, а след това и в София, където е преведен впоследствие. Член е на военния съд в столицата. Като такъв се застъпва за свои другари и ги спасява от затвор, грозящ ги за провинения по време на служба. Заради литературните си способности е привлечен за редактор на армейския вестник „Димитровски войн”. Много високо е оценен от командира на полка – бивш партизанин, родом от с. Горица, Поповско. Ползва се с пълното му доверие и му е предоставено да отговаря за архива. При него идва цялата кореспонденция и воденето ѝ е персонална негова отговорност. Като секретар на ДСНМ има достъп до досиетата на военнослужещите, включително и до своето. Лично получава собствената си характеристика, изпратена от Поликрайще, в която е обрисувани най-отрицателно. Прочитайки я, той я дава на командира си и му казва: „Другарю командир, при такава характеристика, ако написаното в нея е вярно, аз нямам право да заемам тази служба.”. Командирът само я взема и без да я чете я скъсва, и хвърля в кошчето за боклук. След това се обръща към него: „Кольо, сядай и си карай работата. Тези мръсници няма да се свършат.”. Поканен е да остане в армията на служба в София и му е осигурено жилище. Отказва.

От 30 август 1956 до 31 август 1959 г. е директор на Основното училище в с. Гарван, Силистренско. Тук, в наскоро освободена Добруджа развива богата дейност. Издига училището. Построява модерна физкултурна площадка. Работи за приобщаването на населението към Родината. Обичан е и се ползва с изключителен авторитет. Не минава тържество, обществено или семейно, без да бъде поканен на него.

Предлагат му да остане в Силистра. Не се съгласява. Желаете да допринесе за родното си село [4, 4, 6].

През 1958 г. почива директорът на училището в Поликрайще Георги Коларов. Никола Попниколов е поканен да заеме мястото му, което е голямо признание за неговите качества. Не приема, тъй като Коларов е бил негов директор, когото уважава и цени, и не иска да се възползва от нещастieto на семейството му, за да прави кариера. Вместо него е назначен Атанас Караилиев, който след една година се пенсионира. Попниколов отново е поканен за директор в Поликрайще и този път вече скланя [4, 4, 6].

Двадесет години след напускане на Добруджа е организирана екскурзия на учениците от Поликрайще по Дунава и Черноморието. Определено е маршрутът да мине и през Гарван. Посрещането е невероятно. За случая тези, които е учил, нарочно си идват от други места. Родители и бивши негови възпитаници излизат от домовете си, носейки в шайги ягоди и череши (това се случва в края на май) и букети цветя, за да ги подарят на директора си. Събират се стотици хора. Те правят шпалир при преминаването му. Затрупан е с толкова много цветя, че просто не е в състояние да ги носи. Всеки иска да се здрависа с него, да го прегърне, да поговори, да го покани къщи. Картината повтаря точно това, което се случило през 1916 и през 1940 година, когато местното население е посрещало българските освободителни войски. Като изключим руските освободители в България през 1877-1878 година и българските в Македония и Тракия през 1912, 1915 и 1941 година, едва ли някой е посрещал някого някъде така, както учениците и техните родители в Гарван приемат Никола Попниколов.

3. Създаване на образцова организация на учебната работа

Попниколов налага ред и дисциплина в училище. Задълженията се знаят и точно се изпълняват. Не се допускат закъснения и отсъствия. Учебният ден започва с утринна ведрина. Ръководи дежурният учител. Точно в 7,30 часа учениците и учителите, имащи първи часове за деня, са строени по класове на спортната площадка, където започва гимнастиката. Упражненията се показват от ученик. Освен спортни занимания, често се играят народни хора или детски игри. После започват учебните часове. Всеки ден учениците от 4-ти до 8-ми клас имат по 5 или 6 часа. Освен задължителните, са въведени и такива по свободно избираем учебен предмет. Те са след обяд. Тогава се насрочват и кръжоците, спортните секции, репетициите на фанфарната музика и други извънкласни дейности. За тях има строго определен ред, съобразен с режима на учениците. В началото обучението се извършва 6 дни в седмицата, а по-късно, съгласно разпоредбите, се преминава към 5-дневно. Обикновено в петък след обяд е спортният полуден. Играят се футбол, народна топка и други. През зимните дни при хубав сняг се ходи на пързалка. Носенето на униформа е задължително [4, 4, 6, 8, 8, 10, 10].

Снимка 2. Учителският колектив в Основно училище „Кирил и Методий”, Поликрайще, Великотърновско през 1960 г. Отдясно наляво. Коленичили: Иванка Ушева, Добри Ковачев. Прави. Първи ред: Георги Беливанов, Маринка Беливанова, Николинка Ганчева, Трифонка Попниколова, Никола Попниколов (директор); Втори ред: Петър Петров, Иванка Терзиева, Руси Петковски. (Личен архив на авторите)

Снимка 3. Пионерски лагер на учениците от Основно училище, Поликрайще в Боруш през 1960 г. Ръководители (на последния ред): Никола Георгиев Попниколов (директор) и Трифонка Романова Попниколова (в средата), Марин Димитров

Тодоранов (най-вляво), Петър Минков Петров (помощен персонал, най-вдясно). (Личен архив на авторите)

Снимка 4. Никола Попниколов (прав на последния ред вдясно) заедно със създадената от него фанфарна музика при Основно училище „Кирил и Методий“, в Поликрайще, Великотърновско, 1968 г. (Личен архив на авторите)

Учителите провеждат и ежедневен контрол по спазването на дневния режим и на вечерния час. Учениците трябва да имат вкъщи определен кът, където си подготвят уроците и домашните упражнения. Учебниците и тетрадките трябва да са подредени, на видно място да са поставени седмичното разписание и дневният режим. Основно изискване е ученикът да е у дома си в нужното време и да чете. В определени дни от месеца група от 5-6 учители посещава домовете на всички ученици, докато класният ръководител проверява само своите. Установеното се отчита на педагогически съвети ежемесечно и на учителско-родителски срещи – по 2,3 във всеки учебен срок [4, 4, 6, 8, 8, 10, 10].

4. Изграждане на съвременна материална база

Веднага след заемането на отговорния пост на 1 септември 1959 г. Никола Попниколов предприема мащабна строителна програма. С нея цели да създаде необходимите съвременни условия за обучение. Променя изцяло облика на училището. При това проявява решителност и лично поема много големи рискове. Още през 1961-1962 г. сменя дървените стълбища, водещи към втория етаж на прогимназията с бетонни и ги облицова с мозайка. Това е твърде опасно, поради вероятността от срутване на част от сградата. Майсторите предупреждават директора за това, той обаче не спира строителството. Нагърбва се лично с отговорността и довежда нещата до успешен край. Същата година прави радиоуредба. На 29 юни 1961 г. полага основите на ново двуетажно здание, предназначено за политехническа работилница и физкултурен

салон над нея. Завършва го за две години и ползването му започва още през учебната 1963-1964 г. То се намира в съседство със съществуващото и е по-голямо от него. Финансирано е по линия на самооблагането. Отпуснати са общо 17 000 лева. С 2 000 лева помага и Окръжният съвет за физическа култура. Подкрепа оказват ТКЗС и Общинският народен съвет в Поликрайще със строители и машини, и Отдел „Народна просвета“, Велико Търново. Доброволен труд полага и населението. Учителският колектив, помощният персонал и родители също работят на строежа. Оборудвани са работилници за работа с желязо, дърво и текстилни материали, и отделение за готвене. Закупени са стругове, тезгяхи, маси, шевни машини и готварски принадлежности. Физкултурният салон също е снабден с нужните съоръжения. През 1966-1967 г. Никола Попниколов сменя цялата електрическа инсталация, поставена през 1936 г., когато е прокаран ток в Поликрайще и така предотвратява опасността от пожар. Започва подмяна на малките прозорчета на прогимназията, останали още от 1912 г., с нови, широки, пропускащи свободно светлина в класните стаи. Под негово ръководство са сменени всички врати и те са поставени в нови, стабилни каси. Този ремонт трае две години и завършва през 1967-1968 г. След това пристъпва към обновяване на втория етаж на сградата, на подовите в класните стаи и коридора, които подковава с паркет. Прави нова мазилка. Оборудва кабинети по физика, химия, биология, български език и литература, математика, музика и пеене. Доставя подходящи мебели: шкафове, маси, столове от предприятието „Св. св. Кирил и Методий“ в Елена [2, 4, 4, 6, 8, 8, 10, 10].

Снимка 5. Писателят Камен Калчев (прав на първия ред четвърти отдясно наляво) на посещение в Поликрайще на 22 април 1970 г. по повод представяне на творчеството му пред обществеността на селото заедно с учители, граждани от селото и гости. Отляво надясно. Клекнали: Веселин Цветков Коларов, Никола Маринов Джонгов, Георги Иванов Георгиев. Прави. Първи ред: Никола Георгиев Попниколов (директор на училището), Трифонка Романова Попниколова, Маринка Русанова Беливанова (дружинен ръководител), Николинка Маринова Ганчева, Еленка Иванова, Ивана Манолова Коларова (библиотекар в читалището), Георги Димитров

Беливанов, Кирил Делчев Колев. Трети ред: Марин Димитров Тодоранов, Иванка Илиева Ушева. (Личен архив на Трифонка Романова Попниколова)

През 1970 г. основното и двете начални училища в Поликрайще са обединени с тези от гара Горна Оряховица и селата Янтра, Крушето, Първомайци 1 и 2, и Правда. Н. Попниколов е назначен за техен средищен директор. Той пренася стила на работата си и в съставните селища. В прогимназията в Поликрайще и в началните училища прокарва питейна вода и канализация, прави умивални и вътрешни тоалетни. После приспособява помещения в приземния етаж на прогимназията за приготвяне на топли закуски на учениците и за закусвалня. Назначава квалифициран персонал. В началните училища организира полуинтернатно обучение. За него тук оборудва стаи за часовете по физическа култура, за приготвяне на храна за обяд и за закуска, и спални за обедна почивка на учениците. Едни и същи помещения се използват за спални и за обучение. Леглата след почивката се повдигат към стените и се вметват в нарочно приготвени за това шкафчета. Така спалнята се превръща с учебна стая за нормални занятия. Монтира специални съоръжения за игротеки. Едновременно с това издига модерни огради с готови елементи на трите училищни двора в селото [2, 4, 4, 6, 8, 8, 10, 10].

Снимка 6. Д-р Ана Симеонова (отпред в средата) на посещение в Поликрайще за представяне на автобиографичната си книга „Ханка” заедно с част от учителския колектив и граждани от селото пред сградата на читалището.

Отляво надясно: Трифонка Романова Попниколова, Наполеон Димитров Заков, Ирина Стефанова Тодоранова, Николинка Христова Игнатова, Николинка Маринова Ганчева, Георги Димитров Беливанов, Никола Георгиев Попниколов (директор на училището), Ивана Манолова Коларова (библиотекар в читалището), Стефка Тодоранова (служителка в ТКЗС). (Личен архив на Трифонка Романова Попниколова)

През 1972 г. Никола Попниколов построява спортен комплекс в двора на прогимназията. Мястото, осеяно преди с безразборно нахвърляни камъни и обрасло с храсти, става неузнаваемо. В работата участват учениците, учителският колектив начело с директора, помощният персонал, родителите, а също и редица жители на

селото. Около оградата на училището е оформена озеленена площ, поставени са пейки, следва асфалтирано и добре очертано игрище за баскетбол, лекоатлетическа писта. Построена е красива чешма пред училището и е асфалтирана площадка, от която по широко, удобно стълбище се излиза на игрището. Комплексът е открит тържествено на 23 май с.г. със слово, произнесено от директора. Присъстват хиляди граждани на селото, ученици, учители и гости [2, 4, 4, 6, 8, 8, 10, 10].

Земетресението, станало в 21 часа и 20 мин. на 4 март 1977 г., в Поликрайще е от VII-ма степен. То силно засяга втория етаж на прогимназията, а също и новата сграда. Директорът взема незабавни мерки и създава организация обучението да продължи. Само за два месеца повредите са отстранени. Сменени са гредите, на мястото на мазаните тавани е заработен фазер, извършена е бояджийска работа. Това позволява занятията да се възстановят в съответствие с планирания график от 5 май 1977 г. Приключва се, както е било през всичките предходни и следващи учебни години [4, 8].

Снимка 7. Председателят на Окръжния съвет на Българския съюз по физкултура и спорт – Велико Търново Христов награждава директора Никола Попников (вляво) по време на тържественото откриване на спортния комплекс в двора на НОУ „Кирил и Методий”, Поликрайще за приноса му за построяване на комплекса на 23 май 1972 г. пред ученици, граждани на селото и гости. (Личен архив на авторите)

От 15 юли до 1 ноември 1984 г. Никола Попников изгражда парно-отоплителна инсталация в прогимназията. Той успява да убеди Общинския съвет на Отдел „Народна просвета”, Горна Оряховица да отпусне 60 000 лева за тази цел. Получава подкрепата и на Председателя на Окръжния отдел „Народна просвета”, Велико Търново. Практическото осъществяване на проекта е свързано с извънредно голям труд и нерви на директора. Многократно той пътува до Държавния планов комитет и до други ведомства за изготвяне на нужната документацията, и до завод „Г. Кирков” в София, където се произвежда котелът. Едновременно с това започва снабдяването на училището с нужните тръби и радиатори. Полага свръхусилия и с

упоритост и воля преодолява всички трудности. Само за три месеца и половина съоръженията на парното са инсталирани и то заработва. Може да се каже, че това е революция в училището. Изхвърлени са всички тучени печки, кюнци и кофи за въглища. Парният котел приятно забоботва и в класните стаи е топло и уютно. Записаното от директора в Летописната книга разкрива огромните препятствия, които е преодолял: „Много неверници в селото имаше, че парното няма да стане. Но парното стана, преборихме се с много трудности и на първи ноември 1984 г. парното заработи.” [8].

През спомената година Н. Попниколов прави постъпки за откриване на гимназия в Поликрайще и за построяване към нея на закрит плувен басейн – между основното здание на училището и това на техническата работилница. Неговата инициатива е осуетена от Окръжния комитет на БКП, Велико Търново. Полага усилия и за създаване на етнографски музей в селото.

През целия период Никола Попниколов неотклонно обзавежда кабинетите с подходящи мебели, нови черни дъски, набавя технически средства: грамофони, магнетофони, диапроеекционни апарати, аспектомати, киномадини, снабдява ги с уреди, помагала, препарати, реактиви и др. Освен посочените мащабни дейности по подобряване на материалната база ежегодно извършва и планови текущи ремонти на сградите. Организацията на всяко едно строителство е ръководена лично от него. Без всеотдайния безвъзмезден труд на директора, учителския колектив, стотиците родители и ученици подетите инициативи не биха могли да бъдат осъществени.

5. Възраждане и възход на училището

Никола Попниколов възражда училището. Той успява са издигне равнището на образованието в селото до едно от най-добрите в страната. В училището царя ред и дисциплина, строго се спазва разписанието и дневният режим.

През учебната 1960-1961 г. е въведен осми клас в Поликрайще, което е от първостепенно значение за желаещите да продължат да учат и за цялото население. Едновременно с това е организирано и вечерно обучение за тези, които нямат завършен седми клас. То се провежда от 19 до 24 часа, като за положения извънреден труд не се заплаща нито на учителите, нито на директора. Стотици местни жители получават основно образование и нови професии: шофьори, трактористи, комбайнери и др., по-високо заплащане на своя труд и подобряват жизненото равнище на семействата си [8].

Създадените условия водят до повишаване на успеха както на отделните класове и учебни предмети, така и на цялото училище. От добър 4,36 при поемане на поста през 1959-1960 г. на следващата той става мн. добър 4,72 и се запазва около тази цифра до 1976-1977 г., когато вече е мн. добър 5,06. Няма отпаднали. Оставащите да повтарят същия клас са изключение. Най-изявилите се са награждавани. Почти всички възпитаници завършват средно образование, а значителна част от тях – и висше. Директорът полага особени грижи за изявени в различни области ученици – изкуства, математика и др. Броят на обучаемите в Основно училище „Св. св. Кирил и Методий”, Поликрайще през разглеждания период възлиза на 315, 305, 256, 222, 219 [10].

Снимка 8. Директорът Никола Георгиев Попниколов (прав в средата) приветства учителските колективи от Основно училище, Поликрайще и Основно училище, Енина, Старозарорско, сключили договор за сътрудничество, Енина, 1978 г. (Личен архив на авторите)

Още при постъпването си Н. Попниколов създава ученически хор и води подготовката му. Освен това организира извънкласни форми: спортни секции, танцова група, кръжоци по математика и физика, по тракторно дело, кинолюбителство, художествено слово, фотолубителство, работа с природни материали, филателия, шев и кройка. И в началните училища работят хорове, танцови състави и такъв от устни хармонички. По инициатива на директора от най-добрите в музикално отношение е сформирана фанфарна музика, която отначало се ръководи от него. Повече от 20 години тя е гордост за училището и за селото. На всеки училищен и общоселски празник тя е начело. Музиката е свирила пред Ерих Хонекер – партиен и държавен ръководител на Германската Демократична Република по това време и пред чужди делегации от държавен и правителствен ранг, посетили селото. Училището се представя с нея и на множеството районни и окръжни прегледи на маршовата песен. Спечелването на първо място от Поликрайще на общоселския окръжен преглед във Велико Търново през тези години до голяма степен се дължи и на нейното участие [4].

Наличието на база допринася за бурното развитие на спорта. Секциите по гимнастика и отборите по баскетбол заемат призови места на голям брой общински, районни, окръжни и национални състезания. Неведнъж те донасят купи, медали и грамоти. От 25 до 29 юни 1979 г. на новопостроената спортна площадка се провежда Републиканската селска пионерска спартакиада по баскетбол. Участват 8 отбора от страната. Училището се представя с два. Представителките на Поликрайще стават Републикански първенец по баскетбол за 1979 г. и носителки на златните медали. Сред най-добрите са и момчетата [4, 8].

Снимка 9. Среца на учениците с класен ръководител Трифонка Попниколова (втората на втория ред от дясно наляво) и директора на НОУ „Кирил и Методий” Никола Попниколов (в средата с букет цветя) с трудов колектив от Поликрайще, с който класът е в приятелски отношения, 1978 г. (Личен архив на авторите)

Наред с административната, трайни следи оставят и педагогическата и преподавателската му работа. Той с жар въвежда учениците в дебрите на френския език, музиката и музикалната история. Часовете му се помнят и до днес (2015 г.).

Постъпилите в по-горна степен превъзхождат връстниците си от В. Търново, Г. Оряховица, Свищов, Русе, Габрово, Варна, Пловдив и София. Заминалите с оценка мн. добър 5 в гимназиите получават отличен. Особено задълбочени са знанията им по български език. Това се дължи на постоянната подготовка на учителите и учениците за всеки учебен час и на възискателността на директора към целия колектив за работата му. Завършилите се класират начело на многобройни местни, окръжни и национални олимпиади и състезания по математика, физика, руски език, биология, български език, гимнастика, лека атлетика и баскетбол.

Снимка 10. Никола Попниколов (втори ред, пети отляво надясно) – делегат на Шестия конгрес на Отечествения фронт (15 – 17 май 1967 г.), гр. София. (Личен архив на авторите)

Колко е дисциплиниран и с каква отговорност Н. Попниколов се отнася към задълженията си, личи от следното. По време на събитията в Чехословакия през 1968 г., известни като „Прахка пролет“, цялото семейство е в Братислава при сестра му и зет му Здравка и Цвятко Байчеви. Навлизането на войските от Варшавския договор ги заварва в града. Границите са затворени и никой не знае какво ще последва. Постоянно се стреля и има жертви. Домакините се запасяват с продукти, защото се очаква, че всички ще прекарат зимата там и ще трябва да изхранват и себе си, и гостите.

Въпреки военното положение и пълната неизвестност, Никола Попниколов поема риска да тръгне за България заедно със семейството си (синът му Георги тогава е на 11, а дъщеря му Мариянка – на 3 години), защото отпуската му свършва и на 1 септември е на работа. Няма международни влакове. Те просто сядат в един пътнически и тръгват към границата. При достигането ѝ се оказва, че тя току-що е отворена, минава се пеш и от другата страна ги чакат унгарските граничари, които са преживели подобни събития през 1956 г. и много добре знаят за какво става дума. Грабват Мариянка, багажа им и бързат да прекарат всички в Унгария, защото никой не знае в следващия момент какво може да се случи. Унгарските власти проявяват невероятна грижа и внимание към пътуващите, оказват им всякаква помощ и съдействие. Натоварени са на влак, който пресича само границата, а след това друг ги откарва до Будапеща. Там прекарват нощта на гарата, като пак унгарската администрация се старее всячески да създаде възможно най-добри условия на пътниците. В крайна сметка всички благополучно пристигат. Направо от Гара Горна Оряховица сутринта на 1 септември Попниколов заминава на съвещание на директорите във Велико Търново.

Негова безценна историческа заслуга за Поликрайще е и съхраняването непокътнат и предаването в Държавния архив – Велико Търново на целия наличен

архив (паметта) на училището, който води началото си от края на XIX век – от 1.IX.1897 г. Той позволява напълно да се проследи развитието и възходът на образователното дело в селото в продължение на 9 десетилетия – до 1987 г. Тук с тъга трябва да се отбележи, че за разлика от училищния поради превратностите на съдбата църковният архив е почти напълно разпилян и от него до нас е достигнало съвсем малко, макар и много стойностно, а общинският е съзнателно унищожен.

6. Изтъкнати ученици

Всички ученици през разглеждания период след дипломирането си в Поликрайще са завършили средно образование, а голяма част от тях – и висше. Не е малък и броят на възпитаниците му с научни степени и звания. Авторитетът на училището е на голяма висота и за това тук идват на среща, за да привлекат ученици в своите учебни заведения изтъкнати учители като Йосиф Василевски, Петър Цанев, Димитър Тодоранов и др. от най-добрите училища на В. Търново и Г. Оряховица: Първа, Втора, Математическа и Езикова гимназия, Икономически и Строителен техникум, В. Търново, Електротехникум, Механотехникум и Гимназията в Г. Оряховица. Ученици от Поликрайще продължават образованието си също и в София, Русе, Варна, Ляковец, Свищов, Котел, Карайсен, Камен и др. Най-изтъкнати ученици на Никола Попниколов са: проф. д-р Казимир Попконстантинов (от Гарван), проф. д-р Манол Петков Млеченков, проф. д-р Георги Николов Георгиев, доц. д-р Живко Трифонов Карапенчев, доц. д-р Марина Христова Николова, доц. д-р Маринела Николова Агаларева, гл. ас. д-р Янка Тенева Тянкова, д-р Марияна Николова Георгиева, гл. ас. Магдалена Димитрова Ганчева, ас. Емилия Димитрова Ганчева, д-р Дора Наполеонова Закова, д-р Георги Живков Коларов, д-р Албена Йорданова Банкова, магистър-фармацевт Емилия Наполеонова Закова, инж. Николинка Антонова Върбанова, инж. Йорданка Пенева Цветанова, инж. Йорданка Атанасова Георгиева, икономистите Анка Асенова Йорданова, Кръстинка Пенева Хаджипеткова, Росица Здравкова Досева, Спасимир Русев Петковски, Бояна Маринова Попхристова, учителите Цанко Николов Ганчев, Стефан Любенов Узунов, Николина Маринова Благоева, Еленка Маринова Попхристова, Иванка Паскалева Каравасилева, Миланка Николова Млеченкова, Минчо Николов Джонгов и др. [4].

7. Обществена дейност

Около 20 години Никола Попниколов е Председател на Селския комитет на ОФ. От 1960 г. под негово ръководство в Поликрайще се развива изключително активна културно-масова, политическа и просветна дейност. Селото е разделено на 17 низови организации, които са направлявани от Селския комитет на ОФ. Възстановяват се старинни обичаи: „Сватба”, „Годявка”, „Заговезни”, „Лазаруване”, „Раждане на нивата по жътва”, „Изпращане на гурбет” и се провеждат прегледи на художествената самодейност, в които участват стотици поликрайщчани. Самият Председател играе в „Годявка”, „Заговезни” и „Изпращане на гурбет”. Представянето им в салона на читалището събира хиляди зрители. Постановките „Изпращане на гурбет” и „Сватба” печелят челни места на общински и окръжни и са класирани за републикански прегледи. За безкористната си работа и постигнатите изключителни успехи Н. Попниколов получава най-високата награда на Националния съвет на ОФ – Златен медал. Избран е за делегат на Шестия конгрес на ОФ, проведен от 15 до 17 май 1967 г. в София. Удостоен е също с Грамота за дългогодишна активна дейност, Паспорт на

победата, Почетните сребърна и златна значки на ОФ. За цялостната си работа в организацията е отличен с екскурзия в СССР, а по случай 100 години Априлско въстание – с медал.

Освен това повече от 20 години е общински съветник в Поликрайще, а по-късно – и в Горна Оряховица. В качеството си на такъв се застъпва за крайно нуждаещите се жители на селото и издейства да им бъдат отпуснати парични помощи. Има огромна заслуга за водостабдяването, канализацията и благоустрояването на Поликрайще.

8. Заключение

Въз основа на обстойно проучване на целия архив на Народна прогимназия „Св. св. Кирил и Методий“, Поликрайще, Великотърновско от 1897 г. до края на миналото столетие, съхраняван в Държавния архив – В. Търново е установено, че учебното дело тук достига своя най-висок връх през периода 1959-1987 г. Главната заслуга за това е на директора Никола Георгиев Попниколов – един от най-изтъкнатите дейци на образованието в България през втората половина на ХХ век. Практически всички випускници завършват средно образование, а голяма част от тях и висше. Училището се превръща в извор на знания и култура за цялото население и има решаващо значение за всестрания възход на селото. Това е времето изобщо в историята на Поликрайще, когато то има най-образованото население и когато то далеч превъзхожда в културно отношение старата столица.

Литература

1. **Георги Георгиев, Трифонка Попниколова, Марияна Георгиева-Гроссе**, „Свещеник Георги Маринов Полуганов – основателят на училището и първият учител в Поликрайще“, списание „Педагогика“, издателство „Азбуки“, София, Година LXXXV, Книжка 4, 2013, Volume 85, Number 4, 2013, стр. 555-568.
2. **Георги Георгиев, Трифонка Попниколова, Марияна Георгиева-Гроссе**, „Свещеник Георги Полуганов – основател на българското училище в Поликрайще“, Църковен вестник, година СХV, брой 5, София 1-15 март 2014, стр. 7, брой 6, София 16-31 март 2014, стр. 7.
3. **Йордан Кушев**, „Просветното дело в Поликрайще“, стр. 196-222, „Имената на учителите – да се знаят и помнят“, стр. 223-225, „Дейци на образованието от с. Поликрайще, Никола Георгиев Попниколов“, стр. 398-401, в „Село Поликрайще – пътища на духа“, Издателство ПИК, Велико Търново, 2011.
4. **Трифонка Романова Попниколова, Георги Николов Георгиев, Марияна Николова Георгиева-Гроссе**, „80 години от рождението на педагога Никола Георгиев Попниколов“, Педагогически алманах, Велико Търново, год. ХХ, кн. 2, 2012, стр. 269-272.
5. **Трифонка Романова Попниколова, Георги Николов Георгиев, Марияна Николова Георгиева-Гроссе**, „Щрихи от живота и дейността на Никола Георгиев Попниколов – директорът на училището в Поликрайще“, Издател, год. ХV, бр. 3-4, 2012, стр. 49-55.
6. **Георги Георгиев**, „За една светла диря в образователното дело (80 години от рождението на Никола Попниколов)“, в-к Учителско дело, бр. 36, 19.11.2012 г., стр. 7.
7. **Летописна книга**, Народна Прогимназия „Кирил и Методи“, с. Поликрайще, В. Търновско, Започната на 1.IX.1897 г., Завършена 1956 г., Съдържа 100 листа., Държавен архив – В. Търново, Фонд No. 791, опис 1, архивна единица No. 10, 1945 – 1958, Дело No. XII-1.
8. **Летописна книга**, Основно училище „Кирил и Методий“, с. Поликрайще, окр. В. Търновски, собственоръчно водена от директора Никола Георгиев Попниколов от учебната 1959/60 до

- 1984/85 г., Държавен архив – В. Търново, Фонд No. 791, опис No. 2, архивна единица No. 25, 1956/85 г., Дело No. XII-01.
9. **Протоколна книга** на Основно училище „Кирил и Методий”, с. Поликрайще, Великотърновско. Започната на 1.VI.1960 г. Приключена на 7.IX.1962 г. Държавен архив – Велико Търново, Фонд 791, опис 2, архивна единица 1.
10. **Протоколна книга** на Основно училище „Кирил и Методий”, с. Поликрайще, Великотърновско. Започната на 8. IX.1962 г. Приключена на 20.III.1967 г. Държавен архив – Велико Търново, Фонд 791, опис 2, архивна единица 2.
11. **Книга за вписване на свидетелствата за завършване на основно образование** при Народно Основно училище „Кирил и Методий”, с. Поликрайще, В. Търновски окръг. Започната през учебната 1948-1949 г. със свидетелство No. 1 от 19.VI.1948 г. Приключена през учебната 1983-1984 г. със свидетелство No. 1578 от 28. VI.1984 г. Държавен архив – Велико Търново. Фонд 791.

Проф. д-р Георги Николов Георгиев

*Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий”, Велико
Търново, България,
e-mail: gngeorgiev@yahoo.com*

Трифонка Романова Попниколова

ОУ „Св. св. Кирил и Методий”, Поликрайще, България

Д-р Марияна Николова Георгиева-Гроссе

Щутгарт, Германия / Поликрайще, България

**КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО:
ОПАЗВАНЕ,
ПРЕДСТАВЯНЕ,
ДИГИТАЛИЗАЦИЯ**

**Научна поредица, Том 2
<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>**

**Редактори:
Петко Ст. Петков и Галина Богданова
Издателство:
РНБ „П. Р. Славейков”
Велико Търново, 2016, ISSN 2367-8038**

**CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE:
PRESERVATION, PRESENTATION,
DIGITALIZATION**

Science series, Volume 2

**Editors: Petko St. Petkov and Galina Bogdanova
Publisher: Regional public library “P. R. Slaveykov”
Veliko Tarnovo, 2016, ISSN 2367-8038**